

ГРАМАТИКА

УДК 811.161.2'367.625

DOI: 10.31651/2226-4388-2026-40-62-75

ФУНКЦІЙНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДІЄСЛІВНО-ІМЕННИХ КОНСТРУКЦІЙ ІЗ ЛОКАТИВНИМ ТИПОМ ДЕТЕРМІНАЦІЇ

*М. І. Степаненко, доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри журналістики та мовної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)*

e-mail: myk_ivan@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>

*Н. С. Степаненко, кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації,
Національний університет біоресурсів і природокористування України
(Київ, Україна)*

e-mail: stepanenko_nina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0934-784X>

Статтю присвячено системному формально-граматичному, семантико-синтаксичному, комунікативно-прагматичному аналізу дієслівно-іменних конструкцій із просторовим значенням, виявлено їхній універсалізм на рівні семантики, структури та функційних потенцій. За типом заповнювачів правобічної позиції виокремлено основні структурні субмоделі структурної моделі $Sub + Praed + Adv (Nx) loc \rightarrow 1) Sub + Praed + Adv (Nx) loc$ і $2) Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc$ із наступним вичленуванням їхніх конкретних репрезентантів $\rightarrow 1) Sub + Praed + Adv (Ninst) loc$ і $2) Sub + Praed + Adv (Prep + Ngen) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Ndat) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Nacc) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Ninst) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) loc$, які зазнають внутрішньої субмодельної диференціації, як-от: $Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) \rightarrow Sub + Praed + Adv (B / V + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (HA + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (ПО + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (ПРИ + Nloc) loc$. Доведено, що виразником того або того різновиду локативної семантики можуть бути як дієслова-предикати, для яких типовими ідентифікаторами є семи 'статика', 'місце дії', 'рух' ('цілеспрямований рух', 'нецілеспрямований рух'), 'конкретна фізична дія' ('дія динамічного характеру', 'дія нединамічного характеру'), 'сприйняття', так і правобічні поширювачі – прийменники, зокрема похідні, та відмінкові форми семантично поліфункційних іменників. На основі кількісних підрахунків, валідність яких забезпечує проведене на основі різножанрових текстів обсягом 800 тисяч уживань суцільне вибирання (4094 одиниці), встановлено функційний потенціал конкретних значенневих сегментів інваріантного плану змісту «локативність» – «напрямок руху: старт або фініш», «шлях руху» та «місце дії» – на рівні вичленуваних вище структурних субмоделей та їхніх конкретних репрезентантів. Докладно схарактеризовано в парадигмі семантичного і квантитативного підходів типологію експлікаторів статичного, директивного, транзитивного, а почасти й директивно-статичного та транзитивно-статичного значення (232 структурні субмоделі).

Ключові слова: дієслівно-іменні конструкції; локативна детермінація; функційний потенціал; суцільне вибирання; структурна модель; структурна субмодель; локативні значення «напрямок руху: старт або фініш», «шлях руху», «місце дії»; кількісні показники.

Актуальність дослідження. А. П. Загнітко образно порівняв граматику з водограєм, «у якому випромінюються і вияскраплюються особливості мовного ладу і водночас

простежуються знакові величини теоретичного осмислення такого ладу» [3, с. 8]. Інтерес до цього рівня мовної системи сягає доби античності й перманентно та послідовно культивується в різні історичні періоди розвитку науки про мову. Найважливішою одиницею граматичного стратуму є речення, яке вважають його вершинним елементом у системі мовних засобів, оскільки всі інші ієрархічно нижчі одиниці, підпорядковуючись одна одній, беруть участь у його формуванні, постають як реченневотвірні величини. А. П. Грищенко зауважував, що складний процес конституювання речення шляхом актуалізації мовних засобів з огляду на конкретну комунікативну ситуацію нагадує принцип дії «семи нот, на основі синтагматики яких утворюються мелодії від елементарних, найпростіших, до фундаментальних музичних творів, які, очевидно, можна порівняти з найскладнішими текстами як послідовностями відповідних речень» [4, с. 8].

У сучасній лінгвістиці утрадиційнився підхід до витлумачення речення як багаторівневого явища, що його репрезентують формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний та комунікативно-прагматичний ранги. Між ними, за твердженням Л. Теньєра, немає тотожності, але є паралелізм, що знаходить вияв у зв'язках, а як точніше, то поряд зі структурними зв'язками існують зв'язки семантичні, регулярно співвіднесені з ними [див. 9], а також комунікативні, які віддзеркалюють реальний потенціал використання речення або його компонентів (предиката, суб'єкта, актанта, сирконстанта) в тій чи тій комунікативній ситуації. Усі вирізнені ранги однаковою мірою важливі для речення, вони діють не ізольовано, а перебувають у жорстко регламентованих детермінативних відношеннях і виконують важливу роль у передаванні інформації. Дослідження механізму цих відношень – одне з пріоритетних і перспективних завдань сучасної лінгвістики.

Актуальність пропонованої праці зумовлена спрямуванням новітніх мовознавчих студій на системну характеристику полірангової організації речення, передусім недостатньо вивченого функційного потенціалу одного з важливих його компонентів – правобічного поширювача у вигляді локативної зони (Adv loc) із притаманною їй широтою формально-граматичної організації, семантичної будови, а також комунікативно-прагматичної специфікації.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Природу речення як багаторівневої одиниці обґрунтовано в дослідженнях багатьох українських мовознавців: Л. А. Булаховського, І. Р. Вихованця, М. О. Вінтоніва, К. Г. Городенської, А. П. Грищенка, Н. В. Гуйванюк, С. І. Дорошенка, П. С. Дудика, А. П. Загнітка, Н. Л. Іваницької, Л. О. Кадомцевої, О. С. Мельничука, М. В. Мірченка, М. Я. Плющ, Р. О. Христіанінової, С. Т. Шабат-Савки, Л. В. Шитик, К. Ф. Шульжука та ін. Особливості реалізації локативного значення в реченнях структурної моделі Sub + Praed + Adv loc, які є предметом пропонованої наукової студії, на засадах семантико-синтаксичної та формально-граматичної організації, а також комунікативної запроєктованості простежено в працях уже згадуваних лінгвістів І. Р. Вихованця, А. П. Загнітка, а також у публікаціях О. Г. Межова, Л. М. Руденко, І. І. Слинька, М. І. Степаненка, Н. С. Степаненко та ін. Однак констатувати те, що проблему функціонування цих синтаксичних конструкцій в українській мові повністю розв'язано й дано вичерпну відповідь на важливі питання їхньої системності, статусності, варіативності, класифікаційних ознак, семантичних, структурних, прагматичних характеристик, немає достатніх підстав [див. 6], що, з одного боку, посилює актуальність роботи, а з іншого, – вимагає пильного студіювання речень з інваріантними планами змісту «напряму руху: старт або фініш», «шлях руху», «місце дії» та закріпленими за ними диференційованими значеннєвими описами.

Мета статті – комплексно проаналізувати в руслі теоретико-прагматичної парадигми багаторівневої організації речення формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний, комунікативно-прагматичний універсалізм конкретних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub + Praed + Adv loc, простежити їхній функційний потенціал на основі кількісних підрахунків, валідність яких забезпечує суцільне вибирання, базу якого сформували різножанрові тексти обсягом 800 тисяч уживань.

Методи та методики дослідження. Основними методами є описовий (для виявлення і аналізу формально-синтаксичних, семантико-синтаксичних особливостей конструкцій із просторовим типом детермінації); метод кількісних підрахунків (для встановлення

полірангового ступеня продуктивності конкретних репрезентантів структурної моделі Sub + Praed + Adv loc та вичленовуваних у її складі за різними критеріями структурних субмоделей); контекстуального-інтерпретаційного аналізу (для ідентифікування гіперо-гіпонімічних локативних значень); компонентного аналізу (для встановлення специфіки диференційованих локативних значень та підзначень).

Результати дослідження та їх обговорення. У синтаксичному ладі української мови продуктивну групу сформували дієслівно-іменні конструкції з локативним типом детермінації, в основі яких лежить структурна модель Sub + Praed + Adv loc. Програмовану основним носієм валентності правобічну позицію регулярно заповнюють різні щодо формально-граматичної будови компоненти – субстантивні словоформи та прийменниково-іменникові форми, на основі яких ідентифіковано структурні субмоделі, пор.: *Іде він Золотоворітською вулицею – прямо до Софії – і думає* (В. Малик), *Селом забринів сміх* (В. Бабляк) і *Метка дівтора злодійкувато тягла з пристані Бовдюгового човна* (Г. Тютюнник), *Марія розплющила очі, дивиться назустріч сонцю* (У. Самчук), *На другий вечір вона знову вийшла на луки* (А. Дімаров), *Понід стелею літає пір'я* (О. Десняк), *По садах у мене на Вкраїні Слухають берези й осокори Навесні дебюти солов'їні* (Г. Чубач) (див. табл. 1).

Таблиця 1

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub+ Praed+Adv loc	Конкретні репрезентанти структурної моделі Sub+ Praed+Adv loc	
		Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Nx) loc	Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc
800 тисяч знаків	4094	Sub + Praed + Adv (Ninst) loc	Sub + Praed + Adv (Prep + Ngen) loc Sub + Praed + Adv (Prep + Ndat) loc Sub + Praed + Adv (Prep + Nacc) loc Sub + Praed + Adv (Prep + Ninst) loc Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) loc

Кожен із конкретних репрезентантів структурної субмоделі Sub+ Praed + Adv (Prep+Nx) loc зазнає внутрішнього диференціювання залежно від типу прийменниково-відмінкової форми, що конститує припредикатну позицію, тобто від прийменника та категорійного значення відмінка, яке «вказує на семантику відношень, на відношення іменника до предиката речення ..., на спеціалізацію кожної грами категорії відмінка» [2, с. 83] (див. табл. 2).

Таблиця 2

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed+Adv loc	Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc	
		Конкретний тип структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc	Конкретні репрезентанти структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + N loc) loc
800 тисяч знаків	4094	Sub + Praed + Adv (Prep + N loc) loc	Sub + Praed + Adv (B / Y+ Nloc) loc Sub + Praed + Adv (HA + Nloc) loc Sub + Praed + Adv (ΠO + Nloc) loc Sub + Praed + Adv (ΠPI + Nloc) loc

Інваріантний план змісту «локативність» формують три значеннєві сегменти: «напряму руху», «шлях руху» та «місце дії». Системними конкретними репрезентантами виокремлених типів локативної семантики є речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc. Синтаксичні конструкції, утворені за зразком структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Nx) loc, не виявляють поліфункційності щодо плану змісту (див. табл. 3¹).

¹ Знак – указує на онтологічно не актуалізовану семантику, знак ++ – на регулярну, знак +- – на іррегулярну реалізацію її.

Таблиця 3

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub+ Praed+Adv loc	Типи локативної семантики	Конкретні семантичні репрезентанти структурної моделі Sub+ Praed+Adv loc	
			Sub + Praed + Adv (Nx) loc	Sub + Praed +Adv (Prep+Nx) loc
800 тисяч знаків	4094	директивність (напрямок руху: старт / фініш) транзитивність (шлях руху) власне локативність (місце дії)	– ++ +-	++ ++ ++

Вузкість значеннєвого обсягу, одноманітність формально-граматичної організації конкретних репрезентантів структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Nx) loc безпосередньо віддзеркалена на їхньому функційному потенціалі (див. табл. 4).

Таблиця 4

Обсяг Досліджуваного Матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	Функційний потенціал конкретних репрезентантів структурної моделі Sub + Praed +Adv loc	
		Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Nx) loc	Структурна субмодель Sub + Praed +Adv (Prep + Nx) loc
800 тисяч знаків	4094	75 (2%)	4019 (98%)

Конструкції з локативним поширювачем Adv (Nx) loc відрізняються від синтаксичних структур із просторовим поширювачем Adv (Prep +Nx) loc не лише ступенем продуктивності (відсоткове співвідношення – 2 % : 98 %), монофункційністю формально-граматичної будови [співвідношення –Adv (Ninst) loc : Adv (Prep + Ngen) loc, Praed + Adv (Prep + Ndat) loc, Praed + Adv (Prep + Nacc) loc, Praed + Adv (Prep + Ninst) loc, Adv (Prep + Nloc) loc], обмеженістю типу реалізованої семантики [співвідношення – транзитивність (шлях руху) : транзитивність (шлях руху), директивність (напрямок руху: старт / фініш), власне локативність (місце дії)], а й відносною лімітативністю лексико-семантичного складу заповнювачів валентної рамки Praed + Adv loc та почасти конститутивної позиції Sub. Речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Nx) loc актуалізують два типи транзитивного значення: іррегулярно – «шлях руху через внутрішні межі локативного орієнтира, що є отвором», регулярно – «шлях руху по поверхні локативного орієнтира, що є відкритим або внутрішнім простором», пор.: *Вікном долітали ще здалека уривані тони музики* (О. Кобилянська), *Дим бовдурами повалив* (І. Франко), *У когось бухала горлом кров* (О. Гаврилюк) і *Марійка ... пішла вузькою лісовою просікою* (Ю. Мушкетик), *Молодий верхівець їде Чаплинкою* (О. Гончар), *Вівці котилися горою...* (І. Франко), *Раз проходив він канцелярією* (Ю. Яновський). У формуванні першого значення беруть участь іменники-найменування людей, тварин, звуків, запахів, рідких або газоподібних станів речовини (позиція Sub), дієслова руху, просторового переміщення, проникнення, оптичного та акустичного сприйняття (позиція Praed), субстантиви з інваріантними семами 'отвір узагалі, без указівки на його природний або штучний характер', 'штучні отвори у стіні приміщення, споруди, в огорожі, між будівлями', 'природні отвори на тілі людини або тварини' [позиція Adv (Nx) loc]. У реченнях із другим значеннєвим описом не спостережено лексико-семантичних обмежень на рівні позиції Sub. Роль основного носія валентності в них виконують дієслова цілеспрямованого та нецілеспрямованого руху й переміщення, а правобічну конституують субстантиви-номінування наземних, підземних, водних,

повітряних шляхів сполучення, ділянок земного рельєфу, водних, космічних об'єктів, континентів, країн, населених пунктів і їхніх частин, будівель, споруд різного призначення і їхніх частин, типів покриву, спеціалізованих територій, місць громадського користування, відпочинку, пристроїв для пересипання, пересування, переливання, транспортування чого-небудь, загальнопросторових понять на взірць *сторона, центр, середина*, які обов'язково програмують граматично узгоджені та семантично сумісні з ними атрибутивні модифікатори.

Як відображено в *Таблиці 3*, конструкції, утворені за структурною субмоделлю Sub + Praed + Adv (Nx) loc, можуть спорадично експлікувати семантику «місце дії». Її реалізація пов'язана з дієсловами, які передають статичні відношення, указують на фізичну дію або зміну положення об'єкта. Лексико-семантичним корпусом позицій Sub та Adv (Nx) loc вони максимально наближені до синтаксичних структур зі значенням «шлях руху по поверхні, що є відкритим або внутрішнім простором», пор.: *Зеленіють берегами квіти, дерева* (П. Грабовський), *Кримські самоцвіти берегом шукаю* (Г. Чубач) і *Вони повільно йшли луками* (А. Дімаров), *Тимко плив Ташанню* (Г. Тютюнник). І. І. Слинько зауважував, що вже в XIV–XVIII ст. в позиції при семантично неоднорідних дієсловах активно розвивалися прийменникові конструкції, витісняючи безприйменникові [8, с. 15]. У всіх слов'янських мовах «процес заміни орудн. місця прийменниковими конструкціями, – наголошувала М. Я. Плющ, – завершився в основному на користь останніх» [7, с. 75]. Ідеться, зокрема, про речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (ПО + N)loc (stat) loc зі значенневими описами «дія відбувається в межах просторового орієнтиру» й «дія відбувається на поверхні просторового орієнтиру»: *Народ молився по костюлах* (А. Чайковський), *Михайло ходить по коридору* (І. Микитенко); *По мілководді скрізь розляглося латаття* (І. Нечуй-Левицький), *Діти бігали по городах* (Н. Кобринська), *По огорожі ходить півень* (А. Чайковський), *Коса повзає по плечах* (Ю. Яновський). За твердженням З. І. Іваненко, безприйменникові синтаксичні одиниці активніше побутували у творах західноукраїнських авторів, а на іншій території орудний дистрибутивний помітно поступався перед прийменниковою конструкцією [5, с. 58].

Характеризована безприйменниково-прийменникова конкуренція поширилася також на синтаксичні конструкції з вербативами цілеспрямованої динамічної дії, що виконують роль основних носіїв валентности в реченнях структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (ПО + N)loc (trans), за якими закріплена семантика «шлях руху по поверхні, що є відкритим або внутрішнім простором»: *Той біг по майдані* (Я. Баш), *Хтось пробіг по сінцях* (Г. Тютюнник), *Покотилась крапля крові по кептаріку, по смушку* (Д. Павличко), *Сталь біжить по жолобу* (В. Собко).

Речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Nx) loc (stat) належать до розряду максимально пасивних, що засвідчують результати суцільного вибирання (див. табл. 5, пор. із табл. 4).

Таблиця 5

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної субмоделі Sub + Adv (Ninst) loc	Функційний потенціал конкретних семантичних репрезентантів структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Ninst) loc	
		Структурна субмодель Sub + Adv (Ninst) loc (trans)	Структурна субмодель Sub + Adv (Ninst) loc (stat)
800 тисяч знаків	75	72	3
		96%	4%

Як уже зауважено, речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep+Nx) loc представлені п'ятьма конкретними репрезентантами, які мають різну частоту вживання (див. табл. 6).

Таблиця 6

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	Функційний потенціал конкретних репрезентантів структурної моделі Sub+ Praed+ Adv (Prep+Nx) loc				
		Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Ngen) loc	Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Ndat) loc	Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Nacc) loc	Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Ninst) loc	Структурна субмодель Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) loc
800 тисяч знаків	4019	1158	15	1328	407	1112
		28,82%	0,37%	33,05%	10,12%	27,64%

Конкретні репрезентанти кожної із ідентифікованих структурних субмоделей наділені різним ступенем продуктивності, що можна проілюструвати на прикладі структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nacc) loc, ядерну позицію якої формують речення з припредикатними компонентами Prep + Adv (B / Y + Nacc) loc, Prep + Adv (HA + Nacc) loc (вони становлять понад 87% від загальної кількості зафіксованих локативних конструкцій). Синтаксичним конструкціям з іншими зафіксованими в процесі суцільного вибирання правобічними конститuentами Adv (Prep + Nacc) loc відведено периферійну позицію (див. табл. 7).

Таблиця 7

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	З них конструкцій структурної субмоделі Sub+ Praed + Adv (Prep + Nacc) loc	Конкретні репрезентанти структурної субмоделі Sub+ Praed +Adv (Prep + Nacc) loc	Функційний потенціал конкретних репрезентантів структурної субмоделі Sub+ Praed +Adv (Prep + Nacc) loc	
				Абсолютна кількість	У %
800 тисяч знаків	4019	1328	Sub + Praed + Adv (Prep B/Y + Nacc) loc	593	44,8
			Sub + Praed + Adv (Prep HA + Nacc) loc	561	42,4
			Sub + Praed + Adv (Prep ЧЕРЕЗ + Nacc) loc	61	4,6
			Sub + Praed + Adv (Prep КРІЗЬ + Nacc) loc	17	1,3
			Sub + Praed + Adv (Prep ЗА + Nacc) loc	35	2,6
			Sub + Praed + Adv (Prep ПІД / ПІДИ + Nacc) loc	34	2,6
			Sub + Praed + Adv (Prep ПОВЗ + Nacc) loc	8	0,5
			Sub + Praed + Adv (Prep МІЖ / МЕЖИ+ Nacc) loc	5	0,3
			Sub+ Praed +Adv (Prep ПОМІЖ / ПОМЕЖИ + Nacc) loc	1	0,07
			Sub + Praed +Adv (Prep ПЕРЕД / ПЕРЕДИ + Nacc) loc	5	0,3
			Sub+ Praed +Adv (ПОПЕРЕД + Nacc) loc	3	0,2

			Sub+ Praed + Adv (Prep НАД / НАДІ + Nacc) loc	4	0,26
			Sub+ Praed + Adv (Prep ПОНАД + Nacc) loc	1	0,07

Аналогічні ядерні та периферійні зони зафіксовано в межах конкретних репрезентантів структурних субмоделей Sub+ Praed + Adv (Prep+ Ngen) loc (див. табл. 8), Sub+ Praed + Adv (Prep+ Ninst) loc (див. табл. 9) і Sub+ Praed + Adv (Prep+ Nloc) gen loc (див. табл. 10).

Таблиця 8

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	З них конструкцій структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + Ngen) loc	Конкретні репрезентанти структурної субмоделі Sub+ Praed +Adv (Prep+ Ngen) loc	Функційний потенціал конкретних репрезентантів структурної субмоделі Sub+ Praed + Adv (Prep+ Ngen) loc	
				Абсолютна кількість	У %
800 тисяч знаків	4019	1158	Sub+ Praed +Adv (ДО + Ngen) loc	437	38
			Sub+ Praed +Adv (З / ЗІ / ІЗ + Ngen) loc	401	35

Таблиця 9

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	З них конструкцій структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + Ninst) loc	Конкретні репрезентанти структурної субмоделі Sub+ Praed +Adv (Prep+ Ninst) loc	Функційний потенціал конкретних репрезентантів структурної субмоделі Sub+ Praed + Adv (Prep+Ninst) loc	
				Абсолютна кількість	У %
800 тисяч знаків	4019	407	Sub+ Praed +Adv (НАД/НАДІ/НАДО + Ninst) loc	141	34
			Sub+ Praed +Adv (ЗА + Ninst) loc	87	21
			Sub+ Praed +Adv (ПІД/ПІДІ/ПІДО + Ninst) loc	84	21
			Sub+ Praed +Adv (ПЕРЕД/ПЕРЕДІ/ПЕРЕДО + Ninst) loc	39	10

Таблиця 10

Обсяг досліджуваного матеріалу \ (в знаках)	Усього просторових конструкцій структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	З них конструкцій структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + N loc) loc	Конкретні репрезентанти структурної субмоделі Sub+ Praed +Adv (Prep+ N loc) loc	Функційний потенціал конкретних репрезентантів структурної субмоделі Sub+ Praed + Adv (Prep+ Nloc) loc	
				Абсолютна кількість	У %
800 тисяч знаків	4019	1112	Sub+ Praed +Adv (В / У + N loc) loc	501	45
			Sub+ Praed +Adv (НА + N loc) loc	404	36

			Sub+ Praed +Adv (ПО + N loc) loc	203	18
--	--	--	----------------------------------	-----	----

Речення з припредикатною адвербіальною позицією Adv (Prep + Nx) loc, яким притаманна широта діапазону реалізованої семантики, репрезентовані 232 структурними субмоделями, що різняться ступенем продуктивності. Найтипівішим для них є значення «місце дії» (див. табл. 11).

Таблиця 11

Обсяг досліджуваного матеріалу(в знаках)	Усього структурних субмоделей структурної моделі Sub + Praed + Adv loc	Функційний потенціал конкретних семантичних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc			
		«місце дії»	«напрямок руху»		«шлях руху»
			«старт»	«фініш»	
800 тисяч знаків	232	139	20	49	24
		60%	69		10%
			9%	21%	
		30%			

Відомо, що окремі конкретні репрезентанти здатні передавати директивну й статичну або транзитивну й статичну семантику, отже, інтерпретовану парадигму структурних субмоделей можуть розширювати конституенти зі значенням 1) статично-директивних і 2) статично-транзитивних відношень. Пор.:

1. Sub+Praed+Adv (ВІД / ОД+Ngen) loc [dir] → «напрямок руху від межі локативного орієнтира» → *Він відійшов від дверей* (А. Дімаров), «напрямок руху з меж локативного орієнтира» → *Прибігла мати від сусід* (В. Сосюра), «напрямок руху від локативного орієнтира з обов'язковою контактною локалізацією» → *Кора відставала сама від голих стовбурів дерев* (І. Франко), «напрямок руху з боку локативного орієнтира» → *То влад загриміли тачанки від Оржиці, Прип'яті, Бугу* (А. Малишко) і Sub+Praed+Adv (ВІД / ОД + Ngen) loc [stat] → «дія відбувається на незначній відстані від локативного орієнтира» → *Він стояв од поля* (В. Барка); Sub+Praed+Adv (ПРОМІЖ / ПРОМЕЖ +Ngen) loc [dir] → «напрямок руху в простір, оточений локативними орієнтирами» → *Проміж куців просовує роги марал* (В. Гжицький) і Sub+Praed+Adv (ПРОМІЖ / ПРОМЕЖ +Ngen)) loc [stat] → «дія відбувається в просторі, оточеному локативними орієнтирами» → *Проміж людських голів стирчать рогаті волячі голови* (І. Нечуй-Левицький).

2. Sub + Praed + Adv (ВПОПЕРЕК / УПОПЕРЕК + Ngen) loc [trans] → «шлях руху в напрямі ширини локативного орієнтира» → *Міряльник ішов впоперек поля* (О. Кундзіч) і Sub + Praed +Adv (ВПОПЕРЕК / УПОПЕРЕК +Ngen) loc [stat] → «дія відбувається в просторі, що має протяжність у ширину» → *Степанове ліжко стояло впоперек кімнати* (П. Загребельний); Sub + Praed + Adv (ЧЕРЕЗ + Nacc) loc [trans] → «шлях руху з метою виходу за межі локативного орієнтира» → *Через Францію я добивався додому* (С. Пушик), «шлях руху через внутрішні межі локативного орієнтира, що є отвором» → *Через відкритий люк бапти Леонід звично забрався всередину* (О. Гончар) і Sub + Praed +Adv (ЧЕРЕЗ +Ngen) loc [stat] → «дія відбувається по другий бік локативного орієнтира» → *Секретар сидів через стіну* (Г. Тютюнник).

За обсягом реалізованого плану змісту конструкції з локативним типом детермінації диференційовано на моно- та полісемантичні з виразно задекларованою функційною диспропорцією: перші максимально домінують над другими (див. табл. 12).

Таблиця 12

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього структурних субмоделей структурної моделі Sub + Praed+ Adv (Prep + Nx) loc	Функційний потенціал конкретних семантичних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub+ Praed+ Adv (Prep+Nx) loc	
		Моносемантичні структурні субмоделі	Полісемантичні структурні субмоделі
800 тисяч знаків	232	200 (86%)	32 (14%)

Полісемантичні структурні субмоделі диференційовано на три типи, а саме: репрезентанти 1) двох, 2) трьох і 3) чотирьох значень, пор.: 1) Sub + Praed + Adv [HA + Nloc] loc [stat] → а) «дія відбувається на поверхні локативного орієнтира» → *Стоїть свічка на вікні* (Іван Багряний), *Яків сидів на пні* (Ю. Збанацький), б) «дія відбувається в межах локативного орієнтира» → *Пиріжки лежали на блюді* (Б. Лепкий), ... *на терасі кафе стояли свічки* (Ю. Смолич); 2) Sub + Praed + Adv [3A + Nacc] loc [dir] → а) «напрямок руху за межі локативного орієнтира» → *Чоловік провів його за цвинтар* (А. Свидницький), ... *вони вийшли за місто* (Ю. Мушкетик), б) «напрямок руху за протилежний або зворотний бік локативно орієнтира» → *Вони... заходили за... ліс* (О. Десняк), ... *він виїхав за огорожу* (В. Гжицький), в) «напрямок руху на локативний орієнтир, що є об'єктом діяльності» → *Він сідає за рояль* (Ю. Щербак), *Сагайдак сів за стерно* (С. Добровольський); 3) Sub + Praed + Adv [B / Y + Nacc] loc [dir] → а) «напрямок руху в межі локативно орієнтира» → *У місто греки вїхали волами* (Л. Костенко), *Він зайшов у парк* (Ю. Мушкетик), б) «напрямок руху у внутрішні межі локативного орієнтира, що є отвором» → *Возний іде у двері* (І. Кочерга), *У вуха наб'ється... спів* (І. Калинець), в) «напрямок руху на зовнішню поверхню локативного орієнтира» → *Мати загринала в двері* (У. Самчук), *Хвиля саме вдарила в борт* (Ю. Смолич), г) «напрямок руху в бік локативного орієнтира» → *Я дивився в поле* (О. Десняк), ... [вона] *рушила в протилежний бік* (В. Бабляк). Принагідно зауважимо, що для окремих семантичних описів характерна внутрішня диференціація. Наприклад, у денотативній структурі «шлях руху з метою виходу за межі локативного орієнтира», що її актуалізують речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (ЧЕРЕЗ + Nacc) loc (trans), виокремлено три чітко окреслені диференційовані підзначення з притаманними їм експліцитними ідентифікаторами на рівні валентної рамки Praed + Adv (ЧЕРЕЗ + Nacc) loc (trans): «шлях руху: рух, що перетинає простір з одного боку на інший по його поверхні», «шлях руху: рух, що перетинає простір з одного боку на інший над його поверхнею», «шлях руху: рух, що перетинає простір, який не має конкретного виміру»: *Переповзли ми через насип* (О. Десняк), *Ой летіла зозуленька через гору* (Українська народна пісня), *Шукана пряма переходить через точки О й С* (з підручника).

Що ж до функційних можливостей порівнюваних значеннєвих обсягів, то відчутно переважають, як свідчить проведений статистичний аналіз, речення з двома семантичними описами (див. табл. 13).

Таблиця 13

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього полісемантичних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub + Praed+ Adv (Prep + Nx) loc	Функційний потенціал конкретних полісемантичних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc					
		Конкретні репрезентанти з двома значеннями		Конкретні репрезентанти з трьома значеннями		Конкретні репрезентанти з чотирма значеннями	
		Абсолютна кількість	у %	Абсолютна кількість	у %	Абсолютна кількість	у %
800 тисяч знаків	32	23	72%	5	16	4	12

Функційне ядро конструкцій із двома значеннями сформували речення з ідентифікувальною семантикою «місце дії» та «напрямок руху: старт або фініш» (див. табл. 14).

Таблиця 14

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього полісемантичних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub + Praed+ Adv (Prep + Nx) loc	З них конкретних репрезентантів (субмоделей) із двома значеннями	Функційний потенціал семантичних типів конкретних репрезентантів (субмоделей) із двома значеннями структурної моделі Sub+ Praed+ Adv (Prep+Nx) loc			
			«місце дії»	«напрямок руху»		«шлях руху»
				«старт»	«фініш»	
800 тисяч знаків	32	23	11	5	5	2
				10		
			48%	21,5	21,5	9%
				43%		

Експліцитним виразником того або того різновиду локативної семантики можуть бути як дієслова-предикати, так і правобічні поширювачі. У заповненні позиції Praed простежено таку чітку закономірність: у реченнях, що повідомляють про локалізацію початку, кінця руху (переміщення), шлях руху об'єкта, предикати виражені лише моторними дієсловами (руху, переміщення, конкретної фізичної дії динамічного характеру, зорової дії, що містить у своєму змісті ідею руху, і т. ін.): *А вночі йшов у поле* (В. Винниченко), – *Неси вже свої паски в комору* (М. Стельмах), *Палилюлька вийняв з рота люльку* (М. Стельмах), *Очі дивилися мимо жертви* (Микола Хвильовий); у реченнях, які інформують про локалізацію в певній точці простору, регулярно функціують на правах предикатів статичні дієслова (місцерозташування, місцеположення і т. ін.): *Поперек стежки лежало свіжозрубане дерево* (В. Гжицький), *По сусідству з нами на хуторі жив Штефан* (В. Яворівський). Специфіку речень зі статичною та динамічною (директивною і транзитивною) локативністю визначає такий чинник, як цілеспрямованість / нецїлеспрямованість руху, позначуваного дієсловами відповідної семантики. Необхідною умовою для формування значення «шлях руху по поверхні локативного орієнтира, що є простором», яке реалізують речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (ПО + Nacc loc) loc [trans], є заповнення предикатної позиції дієсловами не будь-якого руху, а лише цілеспрямованого. Якщо ж позицію Praed заповнюють вербативи нецїлеспрямованого руху, речення набувають іншого семантичного опису – «місце реалізації дії»: «дія відбувається в межах локативного орієнтира», «дія відбувається на поверхні локативного орієнтира» й функціують у складі іншої структурної субмоделі – Sub + Praed + Adv (ПО + Nacc loc) loc [stat]. Пор.: *Він ходив по кімнаті* (І. Микитенко) і *Гадюка повзла по стежці* (В. Стефак). Сутнісну роль в ідентифікуванні просторового значення відіграють дієслівні префікси, які корелюють із локативними прийменниками, дублюючи або не дублюючи їх, й утворюють конкретні типи префіксально-прийменникової кореляції. У такому разі «між префіксом дієслова і прийменником існує повна смислова відповідність» [1, с. 25]: *Вони дійшли до Росі* (А. Кашенко), *Цезар уже перейшов через гори Альпійські* (М. Зеров).

Функцію семантичного маркера системно й послідовно виконують прийменники, зокрема вторинні. Вони, зберігаючи семантико-генетичний зв'язок зі словами, що послужили базою їхнього творення, передають конкретніші значення, нерідко перебирають на себе роль індикатора локативних відношень. Регулярним для прийменників, які «походять з відповідних форм слів повнозначних частин мови, передусім із прислівників, зокрема й дієприслівників, та іменників» [2, с. 596], є вживання в реченнях моносемантичної будови. Первинні прийменники, що «дериваційно не пов'язані з іншими словами» [там само],

виражають загальніше значення й активно побутують у реченнях полі- та моносемантичної структури (див. табл. 15).

Таблиця 15

Обсяг досліджуваного матеріалу (в знаках)	Усього структурних субмоделей структурної моделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc	Функційний потенціал конкретних семантичних репрезентантів (субмоделей) структурної моделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc			
		Полісемантичні конструкції		Моносемантичні конструкції	
		Первинні применники	Вторинні применники	Первинні применники	Вторинні применники
800 тисяч знаків	232	32		30	170
		14%	-	13%	73%

Вирішені критерії ідентифікування локативної семантики зазвичай діють не окремо, а в єдності, релевантно доповнюють один одного й формують різнорангові інваріантні та диференційовані значення.

Висновки і перспективи. У синтаксичному ладі української мови продуктивний тип становлять дієслівно-іменні конструкції з просторовим значенням, інваріантні семантичні складники якого – «місце дії», «напрямок руху: старт або фініш», «шлях руху». Їхнім системним актуалізатором є структурна модель Sub + Praed + Adv loc, конкретні репрезентанти якої – різнорангові структурні субмоделі – поранжовано за різними критеріями, а саме: 1) формально-граматичною будовою правобічного поширювача (іменникова словоформа, применниково-відмінкова форма), що її виразно оприявнює такий конкретний ланцюг залежностей: структурна модель Sub + Praed + Adv loc → одна з конкретних субмоделей 1 рангу: Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc, одна з конкретних субмоделей 2 рангу: Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) loc, чинні конкретні субмоделі 3 рангу: Sub + Praed + Adv (B / Y + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (HA + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (PO + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (PRI + Nloc) loc; 2) значеннєвою структурою у вигляді ланцюгової гіперо-гіпонімічної детермінації, що її ілюструє така конкретна семантична рефлексія: локативність → транзитивність → диференційовані значення (для окремих і вужчі утворення, або підзначення) транзитивности, кожне з яких є самостійним вербальним індикатором глибинної структури плану змісту «локативність» у парадигмі антропоцентричного, когнітивного й прагматичного підходів; 3) функційним потенціалом. Щодо останнього критерію, то він органічно пов'язаний із першими двома й визначає активну або інертну запитуваність конкретних репрезентантів тієї чи тієї структурної субмоделі.

Згідно з результатами суцільного вибирання речення структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc кількісно домінують над реченнями структурної субмоделі Sub + Praed + Adv (Nx) loc (відсоткове співвідношення – 96 % : 4 %). Серед синтаксичних конструкцій структурної субмоделі 1 рангу Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc ядерну позицію сформували речення структурної субмоделі 2 рангу з правобічними позиціями Adv (Prep + Nacc) loc (33,05 %), Adv (Prep + Ngen) loc (28,82 %), Adv (Prep + Nloc) loc (27,64 %), напів'ядерну – речення з правобічною позицією Adv (Prep + Ninst) loc (10,12 %), периферійну – речення з правобічною позицією Praed + Adv (Prep + Ndat) loc (0,37 %). Ядерний корпус реалізаторів структурних субмоделей 3 рівня, що функціують на правах конкретних репрезентантів структурних субмоделей 2 рівня, утворюють синтаксичні конструкції з правобічними позиціями Adv (B / Y + Nacc) loc (44,8 %), Adv (HA + Nacc) loc (42,4 %), Adv (DO + Ngen) loc (38 %), Adv (3 / 3I / I3) + Ngen) loc (35 %), Adv (HAD / HADI / HADO + Ninst) loc (34 %), Adv (B / Y + Nloc) loc (45 %), Adv (HA + Nloc) loc (36 %), напів'ядерний – Adv (3A + Ninst) loc (21 %), Adv (PID / PIDI / PIDO + Ninst) loc (21 %), Adv (PERED / PEREDI / PEREDO + Ninst) loc (10 %), Adv (PO + Nloc) loc (18 %).

У складі синтаксичних конструкцій, утворених за зразком структурної моделі 2 рангу Sub + Praed + Adv (Ninst) loc, максимальну частотність мають ті, які експлікують семантику «шлях руху» (відсоткове співвідношення – «шлях руху» 96 % : «місце дії» 4 %), тоді для синтаксичних конструкцій структурної субмоделі 2 рангу Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc характерною є суттєва перевага речень із семантичним описом «місце дії» (відсоткове співвідношення – «місце дії» 60 % : «напрямок руху» 30 % : «шлях руху» 10 %). Установлено відчутне превалювання моносемантичних конструкцій над полісемантичними (відсоткове співвідношення – моносемантичні структури 86 % : полісемантичні структури 14 %). Функційне ядро останніх становлять речення з двома семантичними описами (відсоткове співвідношення – конструкції з двома значеннями 86 % : конструкції з трьома значеннями 16 % : конструкції з чотирма значеннями 12 %). Спостережено ще одну очікувану закономірність: припредикатну позицію полісемантичних конструкцій конституюють первинні прийменники та іменникові словоформи, а у творенні моносемантичних конструкцій активнішу участь беруть вторинні прийменники разом із субстантивними словоформами (відсоткове співвідношення – первинні прийменники 15 % : вторинні прийменники 85 %).

Перспективу дослідження визначає комплексний аналіз функційного потенціалу конкретних репрезентантів інших типів адвербіальних значень у проєкції на специфіку їхніх семантичних і стилістичних властивостей.

Список використаної літератури

1. Войцехівська В. Г. Прийменникове керування дієслів з префіксом ви. *Синтаксична будова української мови: (Синтаксичні категорії і зв'язки)* / відпов. ред. М. А. Жовтобрюх. Київ : Наук. думка, 1968. С. 57–66.
2. Граматика сучасної української літературної мови. Морфологія / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, А. П. Загнітко, С. О. Соколова; за ред. К. Г. Городенської. Київ : Видавничий дім Дмитра Бураго, 2017. 752 с.
3. Загнітко А. П. Теорія граматики і тексту : монографія. Донецьк : ДонУ, 2014. 480 с.
4. Грищенко А. П. Форма в синтаксисі. *Збірник наукових праць Полтавського державного педагогічного університету ім. В. Г. Короленка. Серія філологічна*. Полтава, 2001. Вип. 4(18). С. 3–16.
5. Іваненко З. І. Прийменникові конструкції із значенням місця в сучасній українській мові. Чернівці, 1974. 64 с.
6. Межов О. Г. Просторові детермінанти у структурі простого речення. *Наукові записки [Нац. ун-ту «Острозька академія»]. Серія філологічна*. Острог, 2013. Вип. 39. С. 65–68.
7. Плющ М. Я. Відмінок у семантико-синтаксичній структурі речення. Київ : Вид-во Національного педагогічного ун-ту імені М. П. Драгоманова, 2022. 235 с.
8. Слинко І. І. Дослідження з синтаксису української мови за пам'ятками XIV–XVIII ст.: (місцево-просторові звороти). Львів : Вид-во Львів. ун-ту, 1968. 111 с.
9. Tesnière L. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris, 1959. 690 p. URL : <https://ia800500.us.archive.org/9/items/LucienTesniereElementsDeSyntaxeStructurale/Lucien%20Tesniere%20Element%20de%20syntaxe%20structurale.pdf>.

References

1. Voitsekhivska, V. H. (1968). Pryimennykove keruvannia diiesliv z prefiksom vy [Prepositional Government of Verbs with the Prefix vy-]. In: M. A. Zhovtobriukh (Ed.). *Syntaksychna budova ukraïnskoi movy: (Syntaksychni katehorii i zviazky)* [The Syntactic Structure of the Ukrainian Language: Syntactic Categories and Relations]. Kyiv: Nauk. Dumka, 57–66 (in Ukr.).
2. Vykhoanets, I. R., Horodenska, K. H., Zahnitko, A. P., & Sokolova, S. O. (2017). *Hramatyka suchasnoi ukraïnskoi literaturnoi movy. Morfolohiia* [Grammar of the Contemporary Ukrainian Literary Language. Morphology]. Kyiv: Vydavnychiy dim Dmytra Buraho, 752 (in Ukr.).
3. Zahnitko, A. P. (2014). *Teoriia hramatyky i tekstu* [Theory of Grammar and Text]. Donetsk: DonNU, 480 (in Ukr.).
4. Hryshchenko, A. P. (2001). Forma v syntaksysi [Form in Syntax]. In: *Zbirnyk naukovykh prats Poltavskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu im. V. H. Korolenka. Serii filolohichna* [Collection of Scientific Papers of Poltava V. G. Korolenko State Pedagogical University. Philological Series], 4(18), 3–16. Poltava (in Ukr.).
5. Ivanenko, Z. I. (1974). *Pryimennykovi konstruksii iz znachenniam mistsia v suchasniï ukraïnskii movi* [Prepositional Constructions with Locative Meaning in Contemporary Ukrainian]. Chernivtsi, 64 (in Ukr.).
6. Mezhev, O. H. (2013). Prostorovi determinanty u strukturi prostoho rechennia [Spatial Determinants in the Structure of the Simple Sentence]. In: *Naukovi zapysky [Nats. un-tu «Ostrozka akademii»]. Serii filolohichna* [Scientific Notes [National University of Ostroh Academy]. Philological Series], 39, 65–68. Ostroh (in Ukr.).

7. Pliushch, M. Ya. (2022). *Vidminok u semantyko-syntaksychnii strukturi rechennia* [Case in the Semantic-Syntactic Structure of the Sentence]. Kyiv: Vyd-vo Natsionalnoho pedahohichnoho un-tu imeni M. P. Drahomanova, 235 (in Ukr.).
8. Slynko, I. I. (1968). *Doslidzhennia z syntaksysu ukrainskoi movy za pamiatkamy XIV–XVIII st.: (mistsevo-prostorovi zvoroty)* [Studies in the Syntax of the Ukrainian Language Based on Written Monuments of the 14th–18th Centuries: Local-Spatial Constructions]. Lviv: Vyd-vo Lviv. un-tu, 111 (in Ukr.).
9. Tesnière, L. (1959). *Éléments de syntaxe structurale*. Paris. Retrieved from [https://ia800500.us.archive.org/9/items/LucienTesniereElementsDeSyntaxeStructurale/Lucien%20Tesniere%20Element s%20de%20syntaxe%20structurale.pdf](https://ia800500.us.archive.org/9/items/LucienTesniereElementsDeSyntaxeStructurale/Lucien%20Tesniere%20Elements%20de%20syntaxe%20structurale.pdf) (in Fran.).

FUNCTIONAL POTENTIAL OF VERBAL-NOMINAL CONSTRUCTIONS WITH LOCATIVE TYPE OF DETERMINATION

*Mykola Stepanenko, Doctor of Philological Science, Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: myk_ivan@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6727-1265>

*Nina Stepanenko, Candidate of Philological Science, Associate Professor,
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine
(Kyiv, Ukraine)*

e-mail: stepanenko_nina@ukr.net

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0934-784X>

Abstract. Introduction. *In contemporary linguistics, the problem of the multi-level structure of the sentence as the most important communicative unit is acquiring exceptional relevance. Numerous recent linguistic studies are aimed at a systematic, multi-vector characterisation of the formal-syntactic, semantic-syntactic, and communicative-pragmatic dimensions of the sentence in their organic unity. The functional potential of sentences with various types of semantic determination, as projected onto the grammatical matrix in general and onto specifically actualised contexts in particular, requires careful examination. The present study is devoted to the analysis of sentences with a right-hand modifier in the form of a locative zone (Adv loc), with its inherent breadth of formal-grammatical organisation, semantic structure, and communicative-pragmatic specification.*

Purpose. *The aim of the article is to comprehensively analyse, within the framework of the theoretical-pragmatic paradigm of the multi-level organisation of the sentence, the formal-syntactic, semantic-syntactic, and communicative-pragmatic universalism of specific representatives (submodels) of the structural model Sub + Praed + Adv loc, to trace their functional potential on the basis of quantitative calculations grounded in a continuous sampling (800,000 occurrences; 4,094 units recorded).*

Methods. *In the course of the research, linguistic methods appropriate to the interpretive mechanism of the problem under analysis were applied, namely: the descriptive method, the method of quantitative calculation, contextual-interpretive analysis, and componential analysis.*

Results. *The study focuses on a systematic formal-grammatical, semantic-syntactic, and communicative-pragmatic analysis of verbal-nominal constructions with spatial meaning, revealing their universalism at the levels of semantics, structure, and functional potential. According to the type of fillers occupying the right-hand position, the principal structural submodels of the structural model Sub + Praed + Adv (Nx) loc are identified: 1) Sub + Praed + Adv (Nx) loc and 2) Sub + Praed + Adv (Prep + Nx) loc, with subsequent delineation of their specific representatives – 1) Sub + Praed + Adv (Ninst) loc and 2) Sub + Praed + Adv (Prep + Ngen) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Ndat) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Nacc) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Ninst) loc, Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) loc – which undergo internal submodel differentiation [cf.: Sub + Praed + Adv (Prep + Nloc) → Sub + Praed + Adv (B/Y + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (HA + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (PIO + Nloc) loc, Sub + Praed + Adv (IPII + Nloc) loc]. It is demonstrated that the expression of one or another variety of locative semantics may be carried both by verb-predicates – whose typical identifiers are the semes ‘statics’, ‘place of action’, ‘movement’ (‘directed movement’, ‘non-directed movement’), ‘concrete physical action’ (‘action of a dynamic character’, ‘action of a non-dynamic character’), ‘perception’ – and by right-hand modifiers, specifically prepositions (including derived ones) and case forms of semantically polyfunctional nouns. It is established that the identified criteria for determining locative semantics typically operate not in isolation but in unity, relevantly complementing one another and forming invariant meanings of different hierarchical levels – ‘place of action’, ‘direction of movement: source or goal’, ‘path of movement’ – as well as*

differentiated meanings: 'action takes place within the bounds of a locative reference point', 'direction of movement into / towards the locative reference point', 'path of movement along the surface of a locative reference point that constitutes a space', and others.

Originality. *On the basis of quantitative calculations – the validity of which is ensured by a continuous sampling of 4,094 units drawn from multi-genre texts totalling 800,000 occurrences – the functional potential of specific meaning segments of the invariant content plane 'locativity' has been established: 'direction of movement: source or goal', 'path of movement', and 'place of action', at the level of the structural submodels identified above and their specific representatives. The typology of explicators of static (139 structural models), directive (69 structural models), and transitive (24 structural models) meaning – totalling 232 structural submodels – as well as, in part, directive-static and transitive-static meaning, has been characterised in detail within the paradigm of semantic and quantitative approaches.*

Conclusions. *Within the syntactic system of the Ukrainian language, verbal-nominal constructions with spatial meaning constitute a productive type, the complex actualiser of which is the structural model Sub + Praed + Adv loc. Its specific realisers – structural submodels of the 1st, 2nd, and 3rd levels – are ranked according to various criteria: 1) the formal-grammatical structure of the right-hand modifier (nominal word form, prepositional-case form); 2) the meaning structure in the form of a chain hyperonymic-hyponymic determination; and 3) functional potential. The latter criterion is connected with the first two and determines, on the basis of the obtained statistical data, the active or inert degree of demand for specific representatives of a given hierarchical structural submodel.*

Key words: *verbal-nominal constructions; locative determination; functional potential; continuous sampling; structural model; structural submodel; locative meaning 'direction of movement: source or goal' ('path of movement', 'place of action'); quantitative indicators.*

Надійшла до редакції: 08.02.2026
Прийнято до друку: 15.03.2026